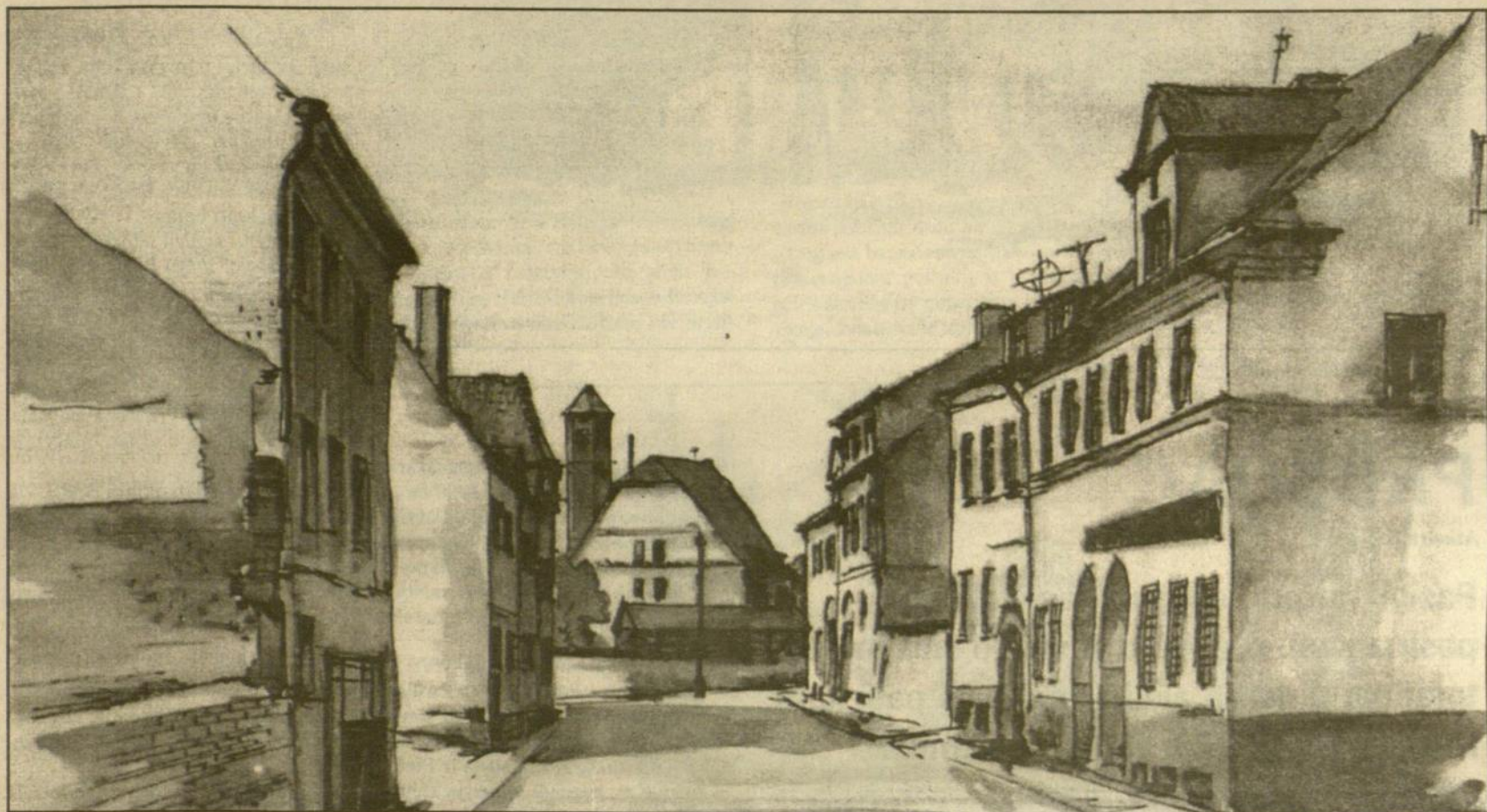

Romanas Borisovas. „Girdava. Senoji Bergstrasse“. 1986 m.

ISTORINĖ PRŪSIJA, SUGRĮŽTANTI PRŪSIJA: KELIONĖ IŠ DABARTIES Į ATEITĮ

VYTAUTAS GOCENTAS

Apie paskaitos temą ir kryptį

Manau, kiekvienos valstybės piliečiams nuolatos verta sugrįžti ir pasvarstyti istorines tėvynės gyvenimo, išsivystymo temas ir klausimus. Paskaitos pavadinime – mažų mažiausiai dvi temos ar apibrėžtys. Pirmoji – istorinė Prūsija, antroji – sugrįžtanti Prūsija, t.y. viltingas judėjimas iš istorinės Prūsijos suvokimo į tolimesnį išsivystymą, ateities kryptį.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

- Kelionė iš dabarties į ateitį
- Literatūros dirvonus apleido A. Barono kūrybos tyrinėtoja • Gražūs tradicinės kultūros renginiai
- Uteniškių tautodailininkų paroda Seimo galerijoje • Į „Baltosios anketos“ klausimus atsako Lietuvos laisvosios rinkos instituto viceprezidentė Guoda Steponavičienė

Ateitis be praeities įvykių negali išsiversti, betgi ir praeityje jau nebegalima vaisingai ar gyvastingai gyventi.

Esame ne kartą girdėję, skaite, kad dabartiniuose Aistmarių, Kuršių marių, Rygos įlankos krantuose kūrėsi ir gyveno baltų gentys. Vėliau čia atkeliavo vokiečiai, britai, škotai, žydai, galiausiai ir zalcburgiečiai – visi įnešė savąjį kultūros ir papročių bei tradicijų kraitį. Su meile ir darbštumu puoselėjo laukus ir pakrantes, šilus ir girias, upes ir ežerus su mariomis, plaukė į jūras ir vandenynus, pasiekdami kitų kultūrų kraštus.

Taigi – daugiasluoksnė kultūra: vietinė, didžiųjų baltų, o taipgi ir bendroji, europinė. Ko siekta, kas tai lėmė? Tautų ir kultūrų judėjimo kryžkelė iš Vakarų ir Rytų padiktavo išskirtinį likimą šiam nuostabiam kraštui, jo piliečiams, prisidėjusiems prie Lietuvos, Rytų ir Vakarų Prūsijos, o reikia manyti ir Lenkijos, kitų kaimyninių valstybių gyvenimo tėkmės bei krypties.

Manau, norint pagarbiai ir objektyviai kalbėti apie daugiasluoksnės kultūros kraštą, jo paveldą, reikia vertinti ir gerbti visų jos buvusių ir esamų gyventojų, piliečių indėlį, pasiekimus ir netektis.

Prūsai, prūsų lietuviai, vokiečiai, lenkai, žydai, daugybė kitų tautinių grupių, o naujaisiais laikais ir rusai, gudai, ukrainiečiai, kitų tautybių žmonės dovėjo savo meilę, skyrė išmintį, kiekvienas savo darbo plytą įmūrijo į mūsų regimą istorinės Prūsijos iškilų rūmą. Negalėčiau, tiesiog nepavyktų adekvačiai apibrėžti šios geografinės, socialinės, kultūrinės, istorinės visumos vienu kuriuo

vietovardžiu, kaip antai – Prūsos, Prūsų ar Mažosios Lietuvos, Rytų ir Vakarų Prūsijos, Kaliningrado srities ar Karaliaučiaus krašto, Lenkijos Respublikos kažkurios dalies vaivadijų ar kitais pavadinimais.

Pokario Vokietijoje, sakytumėi, lyg ir siekiama viso to pagarbiai išsilenkti, bet kartu ir neprarasti, nes tai – jų šiaurės rytai. 1990-aisiais atkurtoje Lietuvoje atidarytas Klaipėdos universitetas, kuriame per dešimtį metų (1992-2003) gyvavo akademinė instancija geografiškai – etnoniminiu pavadinimu – Vakarų Lietuvos ir Prūsijos centras, vėliau pakitusiu į Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutą.

Todėl ir prašau leisti naudoti istorinės Prūsijos sąvoką, kuri apimtų tautas, teritorijas ir jų valdymo, administravimo laikotarpį bent jau nuo XIII a. pirmosios pusės ir iki mūsų dienų, pažvelgiant į šio krašto ateities metus ir amžius.

Pranešimo pagrindinę mintį sutelksiu į šandienos – kur esame, ir ateities – kur einame, klausimą.

Kas dalyvauja ir nulemia istorinės Prūsijos šandieną ir ateitį? Šventajame Rašte pasakyta, kad besaikis grėžiojimas praeitin gali į druskos stulpą tave ir mane paversti. Kita išmintis kreipia dėmesį į tai, kad žmogus, pilietis nežinantis savo

Romanas Borisovas. „Gesviečiai. Apleista sodyba“. 2002 m.

PRŪSIJA

Atkelta iš 1 psl.

Pasigirsta pranešimai, kad Vokietija pasirengusi, o gal jau ir vykdo šios srities totalinio pirkimo akciją, mainais paliekant Rusijos Federacijos įtakai „artimojo užsienio“ valstybes, o tiksliau – tris Baltijos valstybes: Lietuvą, Latviją, Estiją.

ir krašto istorijos – bejėgis kūdikis. Vienas kitas ir kiekiau užbaigia – bejėgis mankurtas...

Ateitis be praeities įvykių negali išsiversti, betgi ir praeityje jau nebegalima vaisingai ar gyvastingai gyventi. Nuolatos tautos gyvata rūpinęsis, mokytojas, mąstytojas Vydūnas, galėtų priminti, kad toji tautos gyvata, jos auganti kultūra kyla, pergyvena išsivystymą, netgi žydėjimą, bet kaskart yra ir sukrečiama brutalių griovimų, alinančių naikinimų. Iš nedidelių bendruomeninių sanklodų, taigi iš šeimų ir genčių sambūrių, pereina į aukštesnes organizacijas, pasiekia valstybinių kunigaikštysčių, karalysčių ar net imperijų aukštumas bei nuopolius. Kuomet šiandien keliaujame laisvosios Europos valstybių ir sąjungų keliais, galime gyvai stebėti tą istorijos palikimą – ir imperijų „išnarus“, ir demokratių išsivystymus, o dažnai – vos nedidelius, bet vietos tautoms viltingus pasirengimus nepriklausomybę naujai atgavusiose valstybėse. Tai šiandienos civilizacijos išsivystymai ant senų pamatų su naujomis sienų formomis, kontūrais. Sienos tampa peržiangiamos, kultūros – pasiekiamos.

Istorinės Prūsijos šiandieną ir ateitį lemia daugelis valstybių

Vokietija. Rytų ir Vakarų Prūsijos teritorijų gyventojų sieki susigrąžinti prarastąsias teritorijas dažnas oficialusis Vokietijos politikas suvokia kaip nepageidaujamą šiandienos pasauliui revanšizmą. Vis tik šioje valstybėje parlamentiniu lygmeniu nevengiama diskutuoti apie turistinių eurorėgionų formavimą, apimant istorinę Prūsijos teritoriją, kurią dabar administruoja Lenkija ir Rusija bei Lietuva per jų jurisdikcijoje esančius kraštus. Telkiamos ir teikiamos

valstybinės ir privačios paramos Rusijos Federacijos Kaliningrado srities paveldosaugos objektams išgelbėti, atstatyti religinius, gynybinės fortifikacijos ir kitus objektus. Pasigirsta pranešimai, kad V okietija pasirengusi, o gal jau ir vykdo šios srities totalinio pirkimo akciją, mainais paliekant Rusijos Federacijos įtakai „artimojo užsienio“ valstybes, o tiksliau – tris Baltijos valstybes: Lietuvą, Latviją, Estiją. Tokie pranešimai Baltijos radikalų lyginami su liūdnei Europoje nugarsėjusiais 1938 m. Molotov–Ribbentrop slaptaisiais protokolais.

Vokietijai įsigijus Kaliningrado sritį, pokario naujakuriams numatomas ir toks likimas – iškelti į naujai pastatytus namelius Rostovo prie Dono (Rusijos Federacija) vietovę. Tikėjime, kad tai ne projektai, o tik gandai, siekiant tarp Baltijos regiono gyventojų kelti baimes.

Vis dėlto senieji istorinės Prūsijos gyventojai imasi burti taip vadinamus „Prūsijos įgaliotinius“, išgyja šios organizacijos akcijas ir deleguoja jos teisininkams įpareigojimą rūpintis Lenkijos, o vėliau ir Europos, teismuose prarastu nekilnojamu turtu, kuris dabar yra Lenkijos šiaurinėse vaivadijose, o vėliau, matyt, ir

Rusijos Federacijos Kaliningrado srityje.

Rusijos Federacija. 1990 m. gruodžio 31 d. buvo panaikinta SSRS – iš jos jau buvo išstojusios Estija, Latvija ir Lietuva. Iš likusiųjų SSRS respublikų buvo suformuota Nepriklausomų valstybių sandrauga (NVS). Šiandien ji patiria rimtas pertvarcas, išsiardymo smūgius – 2005 metais sandraugą paliko autoritarinė Turkmenistano valstybė, kuri ir anksčiau nevykdė NVS susitarimų, turi gausius energetinius išteklius, garantuojančius pasiturintį valstybės gyvenimą.

Pastaruoju metu narystę NVS intensyviai svarsto:

Ukraina – dėl drastiško Rusijos gamtinių dujų tiekimo nutraukimo;

Gruzija – dėl energetinio šantažo, vyno, mineralinio vandens, kitų žemės ūkio produktų importo boikoto, taipgi aštrėja Tbilisio ir Maskvos kiviščas dėl konflikto Abchazijoje ir Pietų Osetijoje;

2006 m. gegužės viduryje klausimas dėl narystės NVS denonsavimo iškeltas ir **Moldovos** parlamente.

Politikos apžvalgininkas Kęstutis Girnius šia proga per Lietuvos radiją 2005 m. rugsėjyje pažymėjo: „Rusija kelis kartus mėgino atgaivinti NVS – po to, kai Putin tapo prezidentu, dar kartą 2001, kai buvo įkurtas NVS Antiterorizmo centras, pagaliau 2003, kai buvo siūloma sukurti laisvos prekybos zoną. Kitas NVS entuziastas – Kazachijos prezidentas Nazarbajev. Jis pernai (2004 m. – praneš. pastaba) ragino keturias šalis kurti vieningą ekonominę erdvę. Pasiūlymas tebesvarstomas, jo įgyvendinimas mažai tikėtinas.

Atrodo, kad neveiksminga sandrauga pradeda nusibosti ir Rusijai. Pastebimas polinkis pasikliauti mažesnėmis, labiau apibrėžtomis grupuotėmis, kaip Šanchajaus bendradarbiavimo organizaciją, kuriai priklauso Rusija, kurios Vidurio Azijos šalys, bei Kinija. Arba tiesiog bendrauti, pvz., kaip daroma su Armėnija“.

Romanas Borisovas. „Labagynas. Senasis marių švyturys“. 2000 m.

Antra vertus, reikia akcentuoti tą situaciją, kad SSRS ir jos įgaliotųjų pėrmėja Rusijos Federacija iš II pasaulinio karo išėjo nugalėtoja, pasisavinusi kuriam laikui socialistinio lagerio teritorijas, nugalėtų kraštų kultūros paveldą, techninius ir gyvosios jėgos potencialus, tremtinių neapmokamą darbą ir kita.

Baltijos valstybės pastaruoju metu (2006 m. liepą) susilaukė dar vieno Rusijos Federacijos pareiškimo: ir toliau nepripažįstant Baltijos valstybių okupacijos fakto bei milijardinių medžiaginių bei intelektualinių nuostolių, Rusijos Federacijos finansų ministras Aleksėjus Kudrinas skleidžia valstybinio lygmens demagogiją: „Kadangi Rusija sumokėjo Sovietų Sąjungos skolas, buvusios sovietinės respublikos taip pat turėtų įvykdyti savo įsipareigojimus ir išmokėti kompensaciją už jų teritorijoje likusį sovietinį turtą“.

Kalbant apie nugalėtasias hitlerinės koalicijos valstybes, Europoje ir pasaulyje dažnai pažymima, kad jos atsigavo ir žengia ekonominio suklestėjimo keliu, o nugalėtojos įpėdinei Rusijos Federacijai prognozuojama, kad ji jau netolimoje ateityje sunkiai vegetuos ir ilgainiui pasieks krizinę būklę bei turės suirti: atskils Sibiro teritorijos, kiti nacionaliniai pakraščiai ir išliks nebent europinė etninė Rusija.

Rusijos Federacijos šiandienos pastangos krypta į valstybinio lygmens energetinį šantažą prieš Baltijos ir Vakarų valstybes, tuo pat metu lyg išsigelbėjimo šiaudo beatodairiškai reikalaujama narystės Pasaulinėje prekybos organizacijoje.

Ji niekaip neprisima SSRS padarytų nuostolių trims Baltijos valstybėms per 50 metų okupaciją ir ją neigia. Rusijoje prikišamai tokioms valstybėms rekomenduojama „pasimokyti“ iš kitų Europos valstybių, šiandien pamiršusių nuostolius, teigiant, kad nebėra sovietijos SSRS imperijos, o Rusijos Federacija – demokratijos vertybių valstybė, negalinti nusikaltimų nei prisiminti ir, juolab, jų apmokėti. Visai mėginama įteigti, kad sovietiskumas įveiktas, kuriama demokratija, tačiau nuolatos prasiškiša Kremliaus kietas kumštis: akivaizdus centralizmo kišimasis į verslą, visuomeninį ir privatų piliečių gyvenimą.

Dar vienas simptomiškas pastebėjimas. Šiandienos Kaliningrado gyventojai, verslininkai ir politikai beveik vieną vakarą užmigti Rusijos Federacijoje, o prabusti jau Europos Sąjungoje. Tai puikiai jaučia ir Maskvos patikėtiniai, kurie smelkiasi į Kaliningrado srities nomenklatūrinės pareigybės ir taipgi nori be jokių pastangų „įjoti į Europos Sąjungą ant balto žirgo“. Kuriami projektai net keletos milijonų gyventojų „eksportavimo“ iš etninės Rusijos į Kaliningrado sritį – kas tai: ar masinis emigravimas į sėkmingos ekonomikos zoną, ar griaučiamosios slaviškosios gyvensenos uždelsto veikimo mina Europos Sąjungai išardyti?

Lenkija. Pasirengimo ir pradinių stojimo į ES metu, valstybiniu mastu skubiai susirūpinta nekilnojamojo turto privatizavimu – visų pirma tai atlikti skatinami šiaurinių Lenkijos vaivadijų naujakuriai gyventojai, t.y. tie, kurie po II pasaulinio karo gyvena buvusios Rytų ir Vakarų Prūsijos teritorijose.

Kita vertus, demokratiniais pagrindais galėjo įsikurti ir veikia įvairios istorinę Prūsiją menančios draugijos, leidžiami periodiniai leidiniai, vyksta kraštiečių susitikimai, mokslinės konferencijos.

Tuo pačiu metu neslūgsta „ėjimas“ iš Lenkijos į Kaliningrado sritį: vienuolės ir kunigai, gal kiek menkiausiai verslo žmonės, nuolatos smelkiasi ir didina pastangas, pajvairindami daugiakultūrinį rusiškos Kaliningrado srities gyvenimo ritmą ir srautą.

Latvija. Baltų brolybės vardan, šioje valstybėje veikia visuomeniniai inteligentų sambūriai, remiantys istorinės Prūsijos išeivius Vokietijoje ir jų bičiulius Lietuvoje. Pirmiausia čia minėtinas Prūsijos bičiulių sambūris „Tolkemita“, įkurtas Vokietijoje ir jos savotiškas analogas Lietuvoje – Prūsos klubas.

Žinoma, norėtųsi išgirsti ir apie valstybinio lygmens nuostatas ar pareiškimus dėl istorinės Prūsijos, kaip baltų etnokultūros paveldo krašto. Deja, arba jų nėra, arba jie neįgauna ženklaus tarptautinio skambesio.

Lietuva. Artimiausia istorinės Prūsijos kaimynė ir bent 100 tūkst. Prūsų (Mažosios) Lietuvos gyventojų turinti yra Lietuvos valstybė. Nuo karaliaus Mindaugo laikų Lietuva ir gyvųjų palikuonių prigimtine teise išsaugo ryšį su istorinės Prūsijos geopolitine erdve.

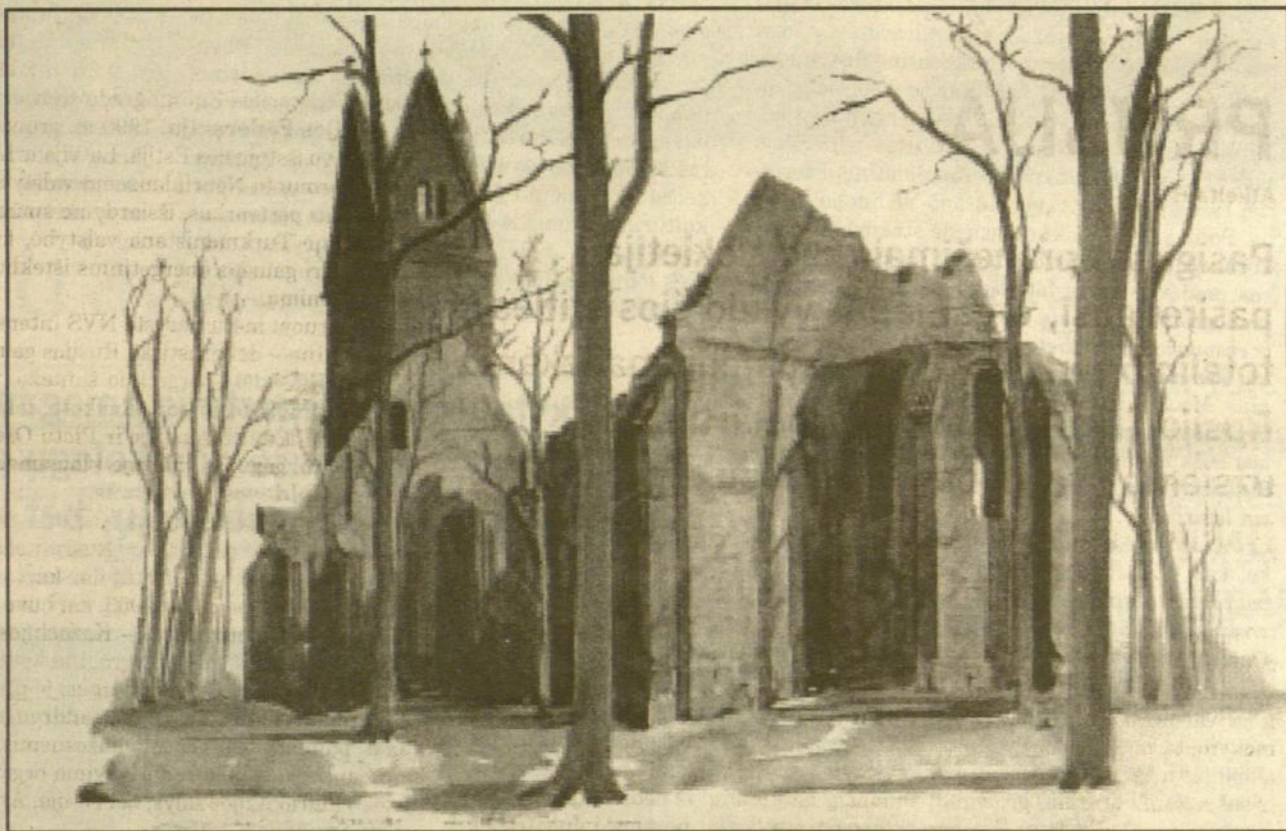
Lietuva vidaus ir užsienio politikoje, kuri gali būti siejama su Mažosios Lietuvos klausimo iškėlimu dvišaliu ar tarptautiniu lygmeniu, yra perdėm atsargi ir krašto radikalesnės išeivijos vertinimu yra kaip nepakankama arba ir iš viso prilygstanti mirtinai tylai.

Tuo pačiu ilgametė Prūsijos (Mažosios) Lietuvos išeivijos organizuota veikla nėra kaip ypatingai pažymėta Lietuvos valdžios, nesudarytos palankesnės galimybės senbuviams sugrįžti į tėviškes, nepaskelbtas pasirengimas tokiam sugrįžimui, nesudarytos realios juridinės bei materialinės prielaidos.

Naujakuriai pilni baimių, netikrumo prarasti pastogę, žemes, o taip pat baimės susilaukti politinės bei verslo konkurencijos iš vakarietiškai pasirengusių politikų ir specialistų.

Priešingai – vengiama tirti ir pripažinti, kad kraštas patyrė etninį valymą, o tuo pačiu jam nereikia taikyti jokių išimčių ar ypatingųjų gelbėjimo projektų – viskas turi būti tvarkoma, kaip ir kituose Lietuvos regionuose, nepatyrusiuose tokio visiško etninio išvalymo.

Lietuvos Respublikos Pilietybės atkūrimo įstatymas parengtas taip, kad po II pasaulinio karo repatriacijos tiltu į Vokietiją pasinaudojusieji krašto senbuviai nebegali atgauti Lietuvos Respublikos pilietybės. Tai grindžiama baimėmis, kad Lietuvos tautinės mažumos gali sukelti analogiškus rūpesčius ir pavojus ėmus visuotinai susigrąžinti nekilnojamąjį turtą. O buvusiam Klaipėdos krašte, be to, gali atsigauti ir nepageidaujamos vokiškumo aspiracijos. „Vokiečiai grįžta“, – teko išgirsti Šilutėje ne tik iš paprastų žmonių, bet ir iš vietos politikų. Naujakuriai pilni baimių, netikrumo prarasti pastogę, žemes, o taip pat baimės susilaukti politinės bei verslo konkurencijos iš vakarietiškai pasirengusių politikų ir specialistų. Yra akivaizdi naujakurių dominavimo prieš senuosius negausius gyventojus padėtis visose gyvenimo srityse – politikoje, švietime ir kultūroje, versle, kasdienos gyvenime.

Romanas Borisovas. Obeliškiai. „Bažnyčios griuvėsiai“. 2002 m.

Istorinę Prūsiją menantys žmonės, organizacijos

1988 m. atsivėrė žinia apie Molotov-Ribbentrop slaptųjų protokolų buvimą. Kilo Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio (LPS) judėjimas link Lietuvos valstybės autonomizmo nuo sovietinio Kremliaus. 1989 metų gegužės 27 d. pirmajame susiėjime Klaipėdoje įsikūrė lietuvininkų bendrija „Mažoji Lietuva“, vėliau ir Klaipėdos vokiečių bendrija, vokiečių „Edelweiss“ organizacija ir kitos.

Nebūtina šiandien skubiai vertinti koks turėjo tuo metu atsirasti kraštiečių sambūris – ar tik kalba ir tradicijomis bei kultūra apribotas, o gal ir visų Klaipėdos krašto ar net ir visos istorinės Prūsijos gyventojų. Vėlesnių metų patyrimo išvados kreipė link tokio darinio – ne tiek etnokultūrinio, kiek visuomeninio ir politinio kraštiečių darinio. Žinoma, Vilniuje LPS žmonės (steigimo procesą Vilniuje koordinavo LPS atstovas Aringas Gorodeckis) jo vieton pasiūlė tvirti perdėm vilnietišką organą – jis išsivystė į Mažosios Lietuvos reikalų tarybą, kuri nuogo radikalizmo dėka galop nebeteiko ryšio su Klaipėdos krašte ir Lietuvoje veikiančiomis istorinės Prūsijos kraštiečių organizacijomis. Beje, Mažosios Lietuvos rezistencinio sąjūdžio įgaliotųjų perdavimas iš JAV minėtai tarybai suteikė tam tikrų naujų atspalvių, bet esminio pokyčio čia neįvyko. Taryba veikia toli nuo krašto, jo žmonių, jų sambūrių. Tuo pačiu tai ir akivaizdus priminimas kraštiečiams, kad, nesant visuomeninio ir politinio kraštiečių sambūrio, jį „pavadoja“ vilnietiškas tokio sambūrio variantas.

Tenka pastebėti, kad Lietuvos Evangelikų liuteronų bažnyčia, jos parapijos ir kunigai bei sakytojai, vėliau tapę diakonais, buvo nuolatinis krašto žmonių dvasinės atsparos židinys – nors ir gesinamas, gniuždomas išorės ir vidaus destruktijų išgyveno, atsitiesė, veikia pačiomis įvairiausiomis kryptimis: atkuria ir įkuria parapijas, veikia chorai ir triūbų orkestrai, sekmadieninės mokyklos ir vasaros stovyklos, Biblijos skaitymo grupės, Klaipėdos univer-

Atsisveikinant su hab. dr. Janina Žėkaitė-Kubiliene

Literatūros dirvonus apleido A. Barono kūrybos tyrinėtoja

AUDRONĖ V. ŠKIUDAITĖ

Tyrinėtoja sugebėjo nugyventi gyvenimą pagal savo planą, mat ji buvo išsikovojo teisę tyrinėti tokius autorius, kurie buvo artimesni jos dvasiai.

Taip Antakalnio kapinėse, Rašytojų kalnelyje, atsisveikinant su hab. dr., kalbėjo prof. Donatas Sauka. J. Žėkaitė, literatūros mokslininkė, ilgametė Literatūros ir tautosakos instituto mokslinė darbuotoja (išdirbusi 51 metus), 2004 m. tragiškai žuvusio literatūros mokslininko ir visuomenės veikėjo hab. dr. Vytauto Kubiliaus našlė, Tėvynės sąjungos pirmininko Andriaus Kubiliaus motina, mirė 2006 m. liepos 27 d. 2005 m. vasarą *Draugo* kultūrinis priedas spausdino interviu su mokslininke, kai ji rūpinosi vieno paskutiniųjų savo didelių mokslinių darbų – monografijos apie išeivijos lietuvių rašytoją Aloyzą Baroną išleidimu.

Primename, kad hab. dr. Janina Žėkaitė buvo kilusi nuo Panevėžio, iš Degonių kaimo, mokslininkės karjerą pradėjo 1951 m. baigusi universitetą. Įstojo į aspirantūrą ir liko Literatūros ir tautosakos institute mokslinė bendradarbe. Gana anksti, 1955 m., apsigynė kandidatinę disertaciją. Kaip ji pati yra sakiusi, habilitacinę disertaciją apsigynė iš reikalo, nes institute trūko habilituotųjų. Mirus keletui mokslininkų institutas nebegalėjo sudaryti mokslinės tarybos. Kandidatinę disertaciją rašė apie ankstyvąją Antano Vienuolio kūrybą. Po to vienas po kito pasipylė stambūs darbai, kurie rodo mokslininkę nuo pat mokslinės karjeros pradžios buvus labai produktyvią. Ji išleido monografijas *Lietuvių romanas, Impresionizmas ir ekspresionizmas lietuvių prozoje, Šatrijos Ragana, Žemaitės kūryba, Jurgis Savickis, Ignas Šeinius, Modernizmas lietuvių prozoje*. Yra parušusi ir išleidusi Jurgio Savickio raštus, Šatrijos Raganos laiškus, dar dokumentinę knygutę apie Jurgį Savickį. Nemažai skyrių yra parašiusi „Literatūros istorijai“.

Laidotuvėse prof. Donatas Sauka neveltui sakė, kad tyrinėtoja sugebėjo nugyventi gyvenimą pagal savo planą, mat ji buvo išsikovojo teisę tyrinėti tokius autorius, kurie buvo artimesni jos dvasiai. Jos pasirinkti autoriai – klasikiniai, lietuviški, ne marksistai. Vienas iš jų buvo Aloyzas Baronas – ateitininkas, ryškus antikomunistas, kurio gyvenimą ir kūrybą ji nagrinėjo jau Lietuvai tapus nepriklausoma. „Aš Aloyzą Baroną labai pamėgau. Tai antras rašytojas po Jurgio Savickio, kurį pamėgau. Savickis – ironiškas, Baronas – autokritiškas. Man jis patiko ir kaip žmogus, ir kaip rašytojas. Apie jį rašiau su meile. A. Barono biografija nėra paskelbta, nes kai buvo leidžiamos rašytojų biografijos, A. Baronas buvo jau miręs. Esu jo pirmoji biografė“, – sakė J. Žėkaitė prieš metus *Draugui*.

Pastaruoju metu, po vyro mirties, J. Žėkaitė-Kubilienė atsidavė Vytauto Kubiliaus dienoraščio tvarkymui – jo rengimui spaudai. Su moterišku kruopštumu ir meile ranka perrašė beveik visą sąmoningą gyvenimą jo vestus sunkiai įskaitomus užrašus, kartais vestus ant atskirų popieriaus lapelių, matyt, slepiant tikrąją užrašų paskirtį. Gaila tik, kad Doktorė jau nebesulaukė išeinant iš spaudos prisiminimų knygos. Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas rengia juos spaudai ir, manoma, kad šių metų pabaigoje hab. dr. Vytauto Kubiliaus dienoraštis turėtų pasiekti skaitytoją. Kaip galima suprasti iš 2006 m. sausio mėn. „Metų“ almanacho numeryje pasirodžiusio literatūros kritikės Jūratės Sprindytės įvado V. Kubiliaus prisiminimų fragmentui, kai kas mano, kad tekstų viešinimas dar per ankstyvas. J. Sprindytė mano, kad „Pačiu laiku, jei čia įžvelgsime epo-

chos liudijimą, priverčiantį kiekvieną iš mūsų patirti akistatą su buvusiu laiku ir kritiškai jį save pažvelgti“. Literatūros kritikė apie paskutinį hab. dr. J. Žėkaitės darbą – spaudai parengtas vyro mintis *Metuose* taip rašė:

„V. Kubiliui dienoraštis – ne būtiniai užrašėliai, o pateikiama ištrauka – ne tik asmens istorija. Tekstas gali būti skaitomas ir kaip motyvuotas pasakojimas apie tolydžio vis stiprėjantį kultūros politikos represyvumą po Čekoslovakijos įvykių ir paties V. Kubiliaus atakavimą po straipsnio 'Vidinis monologas' diskusijoje apie romaną (1968). Kai autoriui buvo kūrybingas laikas, įrašų mažai. Kai sunku – daug, o audringais 1972 m. rašoma beveik kasdien. Tada pasipila ypač dramatiški puslapiai: Lietuvoje užsibaigė sąlygiškai liberalus metas, o pačiam V. Kubiliui (po straipsnio 'Talento mįslės' ir apgintos disertacijos sužlugdymo) prasidėjo tikras sunkmetis – vyko tylus susidorojimo procesas, užkirtęs kelią į spaudą. Didelė dienoraščio vertė – atvirumas. Sielvartingą išpažintį keičia dokumento jėga alsuojančios pastraipos, kultūrinės kronikos elementus papildo žinomų asmenų vardai ir kontroversiškos laikysenos. Įdomūs suinteresuoto kritiko samprotavimai apie literatūros esmę, jos spurdėjimą konjunktūros ža-

bangose. Išskyla drama nepartinio žmogaus, kuris besąlygiškai priklausė nuo kolegų partijos narių ir buvo šokdinamas ne tik institucijų, bet ir konkrečių asmenų, išsivedusių dėl kritiško savo kūrybos vertinimo. V. Kubilius sielojosi, kad baigta kritiko karjera, kuriai jautėsi prigimties pašauktas, ir teks rinktis mažiau patrauklų akademinį darbą. Viena įrašų jis samprotauja, kaip neišvengiamas konjunktūrinis kelias žlugdo savarankišką laikyseną ir mąstymą, todėl ir nėra asmenybių. ...Erudicijos, romantinės pasaulėjautos ir skaudžios autoanalizės derinys bei laki autoriaus plunksna 'jelektrino' dienoraščio eilutes ir paverė reto įdomumo skaitiniais“, – rašė J. Sprindytė.

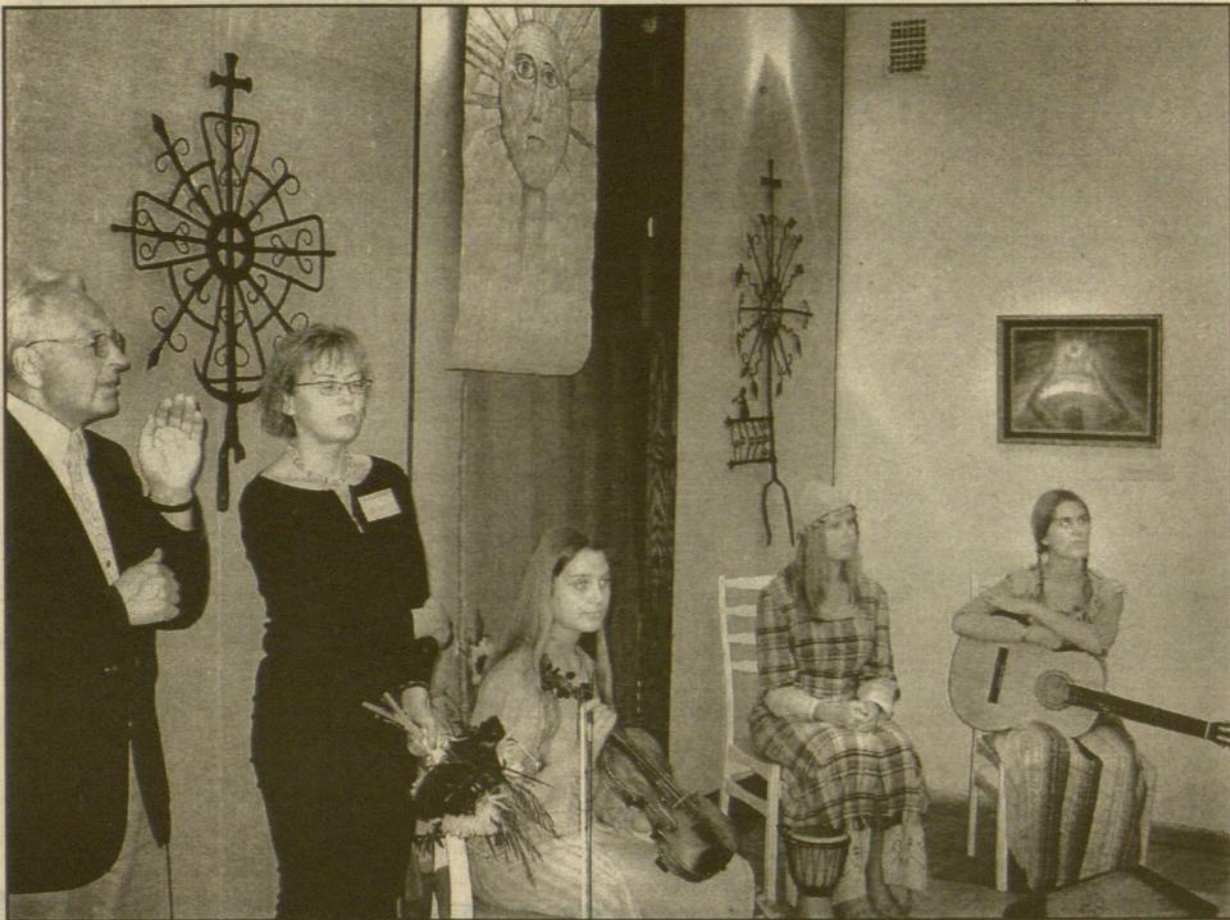
Ir laimė, kad šiuos užrašus spaudai rengė būtent autoriaus gyvenimo draugė. Kas geriau galėjo suprasti jų tekstą ir potekstę.

Su literatūros mokslo artojų Janinos ir Vytauto Kubilių, kurie iki pat paskutinės gyvenimo dienos nepaleido iš rankų plunksnos, pasitraukimu iš literatūros dirvonų senoji literatūros mokslo gvardija gerokai išretėjo ir buvusi epocha su savo skausmais ir žaizdomis dar labiau atsitraukė. ♦

Išskyla drama nepartinio žmogaus, kuris besąlygiškai priklausė nuo kolegų partijos narių ir buvo šokdinamas ne tik institucijų, bet ir konkrečių asmenų.

Hab. dr. Vytautas Kubilius (pirmoje eilėje iš kairės) ir hab. dr. Janina Žėkaitė su vaikų šeimomis. Sūnus Andrius (viršuje dešinėje), marti – simfoninio orkestro smuikininkė Rasa (pirmoje eilėje dešinėje su dviem sūnėmis) ir dukra Rūta su vyru (antroje eilėje).

Parodos „Saulės ženklas“ Šiaulių „Aušros“ muziejuje atidarymas. Renginių organizatorė Rūta Stankuvienė.

Instrumentinio folkloro festivalio „Griežynė“ organizatoriai, A. Klova (virš.), ir A. Lunys.

Gražūs tradicinės kultūros renginiai

LIBERTAS KLIMKA

Nelabai malonią šiųmetinių rugsėjo pradžios Lietuvos orų sukeltą nuotaiką gerokai pataisė prasmingi renginiai. Štai truputis įspūdžių apie tautiškosios krypties renginius, kurie yra svarbesni šiandieniniame krašto kultūros gyvenime. Pirmiausia – tai sostinėje vykęs instrumentinio folkloro festivalis „Griežynė“. Per keturiolika metų – jau aštuntasis. Ilgą laiką festivalis buvo vienintelis šio žanro Lietuvoje renginys. Ir visas „Griežynės“ organizavo bei vedė patys sumanytojai, tikri muzikinio folkloro entuziastai – kompozitorius Algirdas Klova ir Lietuvos liaudies kultūros centro darbuotojas Arūnas Lunys. Abu ir puikūs muzikantai: susiklostė tradicija, kad jiedu kaimišką valšį smuiku ir bandonija grodami pradeda bei užbaigia festivalius.

„Griežynė“ kaime vadinamas smuikas. O šių metų renginys ir buvo skirtas styginiams instrumentams. Tikslas – supažindinti visuomenę su įvairių tautų, kaimynų ir tolimesniųjų, tradicine muzika, jos instrumentais, atlikimo būdais, spalvingomis muzikantų asmenybėmis. Gi svečiams – parodyti kokiais dvasiniais lobiais patys esame turtingi. „Griežynė“ – ne tik koncertai; tai ir instrumentų parodos, ir folkloro kinas, kuriame rodoma dokumentinė etnografinė medžiaga apie muzikinę tautos kultūrą. Dar ir folkloro dirbtuvė; ji skirta pasidalyti grojimo technikos paslaptimis, plačiau pristatyti instrumentus, jų gamybos tech-

nologiją. Vilniaus miestelėnai turėjo progos puikius muzikantus išgirsti kavinėse, restoranuose, arba ir tiesiog gatvėje, aikštėje. Svečiai turėjo kuo nustebinti, – kad ir rečiausiais instrumentais. Švedai grojo klavišiais smuikais (vad. nyckelharpa), lenkai iš Suvalkų atsivežė akordeoną, pučiamą pedalinėmis dumplėmis. Škotas Yirdy Machar virtuosiškai grojo mugėje nusipirktais mediniais šaukštais, taip pat ir atsivežtomis iš kaulo drožtomis plokštelėmis. O kaip gi skamba fėjų fleita; ar jos garsuose ne bangų mūša Norvegijos fiorduose ir vėjo švilpesys kalnų viršūnėse?

„Griežynės“ festivaliai pasibaigus, Lietuvos nacionaliniame muziejuje dar ilgokai veiks lietuviškų styginių muzikos instrumentų paroda. Tikrai yra ką pažūrėti: kanklės, cimbolai, citros, smuikai, basedlės. Nemažai eksponatų parodos kuratorė Skaidra Urbonienė parūpino iš kitų respublikos muziejų ir privačių asmenų. Dažnas instrumentas paties muzikanto darbo. Tarkime, Kazio Paškevičiaus nuo Andrioniškio skobtinis smuikas išgrąžintas tradicinėmis mūsų tautinei ornamentikai segmentinėmis žvaigždutėmis ir užbrūkšniuotais rombais; netgi turi išpieštas akis. O jo grifo užbaiga – avinėlio galvelė su riestais ragais.

Kanklės į parodą surinktos iš visų Lietuvos etnografinių regionų. Archajiškiausios, šiaurės rytų aukštaičių, yra luotelio formos ir dažniausia turi penkias stygas. Jomis buvo skambinamos sutartinės. Žemaičių kanklės didesnės; devynių – dvylikos stygų. Suvalkietiškos puošnesnės, klijuoto korpuso, su būdingu užraitu plon-galyje. Savitos Mažosios Lietuvos kanklės, vadintos Kuršių arfa. Parodos atidarymo metu įvyko puikus improvizuotas koncertas, grojant ir kaimo muzikantams, ir mūsų etnomuzikos profesionalams – Evaldui Vyčiniui, Kirdų šeimai.

Po renginių sostinėje festivalio dalyviai dar lankėsi Dūkijos nacionaliniame parke, Padubysio kaime. Ir visur skambėjo nuotaikingos melodijos, pritarimo katutės ir susižavėjimo šūkšniai.

Prabėgusį savaitgalį nebuvo nuskriausti folkloro gerbėjai ir Šiauliuose, mieste, pažyminiame

Vilniaus miestelėnai turėjo progos puikius muzikantus išgirsti kavinėse, restoranuose, arba ir tiesiog gatvėje, aikštėje.

Veronika Povilionienė

šiomet savo 770-ąjį gimtadienį. Tiek metų praėjo nuo garsiosios Saulės mūšio pergalės prieš kalavijuočius. Šventė buvo kupina prasmingų renginių, kviečiančių dar labiau pamilti savo miestą, rūpintis ir džiaugtis juo. Kaip šventės obalsyje įrašyta: „Keliaukime kartu Saulės taku“. Ir ne vien pramogos šiauliečiams rūpėjo. Juk tomis pačiomis dienomis vyko Agro-Balt'o paroda. Uni-

versitete – įdomi bei turininga dviejų dienų konferencija „Saulė pasaulio kultūrose“. „Aušros“ muziejuje ta proga atidaryta senosios tautodailės ir archeologijos radinių paroda „Saulės ženklas“. Kultūros centre gražiai nuskambėjo Veronikos Povilionienės vedamas folkloro vakaras, dalyvaujant labai skirtingo braižo kolektyvams, bet atliekantiems istorinės atminties liaudišką muziką. Štai, baltarusių grupė „Stary Olsa“ pelnė žiūrovų simpatijas liaudies daina ir dvaro pašlovinimu Vytautui Didžiajam. Negirdėta buvo ir jų daina apie Oršos mūšį, įvykusį su maskvėnais 1514 metais. Latviai sužavėjo rekonstruotais XII amžiaus rūbais ir senovinių instrumentų skambesio neįpras-tumu. Tai tik maža dalis renginių, kurių Šiaulių gimtadienio šventėje buvo parengta įvairiems skoniams ir pomėgiams. Ypač jaunimui, – kad pažintų savo miesto, savo krašto istoriją bei tradicijas.

Baltarusių grupė „Stary Olsa“.

Vytauto Valiušio keramika.

Odetos Tumėnaitės-Bražėnienės lino ražinys.

Uteniškųjų tautodailininkų paroda Seimo galerijoje

AUDRONĖ V. ŠKIUDAITĖ

Seimo galerija, kurioje įvairios parodos pradėtos rengti sausio 13-osios dienomis ir kurioje nuolat vyksta įvairios parodos – dailės, fotografijos, dokumentų ir kt. – atidaryta Utenos tautodailininkų – neprofesionalių menininkų kūrinų paroda. Šio įvykio iniciatorius – Seimo narys Edmundas Pupinis, išrinktas Utenos apygardoje ir buvęs Utenos meras. Jis kraštiečių menininkų parodas čia rengia jau ne pirmą kartą.

Lietuva atsigauna,
vis daugiau laiko ir
energijos lietuviams
lieka kūrybai.

Edmundas Pupinis

Šioje parodoje rodomi Utenos tautodailės klubo „Svirnas“ aštuonių narių darbai: Anelės Araminienės iš Gudeliškio vienkienio medžio drožiniai, „puodžių karaliaus“ Vytauto Valiušio keramika, inžinierės Vaidos Svirgarienės karpiniai iš popieriaus, paprastos kaimo moters Zosės Bartašienės, inžinierės Vaidos Svirgarienės ir Birutės Valiukienės bei Genovaitės Adiklienės tapybos drobės, lituanistės Odetos Tumėnaitės-Bražėnienės grafika, floristės Astos Ramoškienės kompozicijos iš džiovintų gėlių. Visi šie tautodailininkai priklauso uteniškių klubui „Svirnas“, kuris jungia apie 80 kūrėjų, bet kai kurie gyvena Vilniuje ir yra Vilniaus skyriaus nariai. Dalis šių menininkų jau yra dalyvavę respublikinėse ir net tarptautinėse liaudies meno parodose, bet daugiausia titulų turi Vytautas Valiušis iš Leliūnų, kuris neseniai

grįžo iš tarptautinės parodos Vakarų Europoje, kur taip pat rodė savo keramiką – puodus, puodelius, lėkštes, vazas ir kitokius dekoratyvius indus. Pastaruoju metu V. Valiušis susidomėjo juodąja keramika, todėl visi jo darbai parodoje Seime yra atlikti būtent šia technika. V. Valiušis lipdo jau daugiau kaip 30 metų, per tą laiką nulipdyta, sakoma, 100 tūkstančių puodų. Be to, Vytautas 20 metų rinko senovės liaudies keramiką, o prieš keletą metų Leliūnų vidurinėje mokykloje įkūrė keramikos muziejų ir savo 3 tūkstančių keramikos kolekciją padovanojo šiam muziejui, kuris tapo Utenos kraštotyros muziejaus filialu. Nuo 1980 m. V. Valiušis dalyvauja tarptautinėse parodose, o 2005 m. jis buvo pripažintas visos Lietuvos puodžių puodžium.

Šios parodos Seime autoriai – visapusiškai kūrybingi žmonės, štai Odeta Tumėnaitė-Bražėnienė, pagal išsilavinimą lituanistė, pagal pomėgį – dailininkė, surengusi parodas Lietuvoje ir JAV ir kurianti lino ražinius, karpinius ir piešianti tušu, yra visos šios gražios kūrėjų draugijos vadovė, taigi gabi organizatorė, o dar ir poetė; Zosė Bartašienė – ne tik tapytoja, mėgstanti vaizduoti savo apylinkių gamtą, bet ir poetė, išleidusi eilėraščių knygą; Anelė Araminienė, parodos iniciatoriui Edmundui Pupiniui atidarymo proga padovanojusi medinį angelą, savo kūrybinį kelią pradėjo kaip siuvėja ir audėja, o dabar savo medžio skulptūrėles rodo ne tik Lietuvoje, bet ir kitose pasaulio šalyse ir laimi prizines vietas. Jos darbų yra Utenos ir Rokiškio muziejuose.

Lietuva atsigauna, vis daugiau laiko ir energijos lietuviams lieka kūrybai. ♦

Birutė Valiukienė. Kaimo sodyba.

Anelės Araminienės medžio skulptūrėlės.

Romanas Borisovas. „Kaimo vaizdas”. 2000 m.

PRŪSIJA

Atkelta iš 3 psl.

sitete rengiami nauji kunigai ir religinio darbo specialistai, vystoma leidyba, mokslinis darbas. Tai tenka nuolatos maloniai konstatuoti, pripažinti, dėkoti Dievui kasdienos maldose.

Istorinės Prūsijos vaikų nauji darbai

Tik aklas ir kurčias negali įvertinti kraštiečių organizuotos ir asmeninės paramos, pagalbos, būdimo dėl istorinės Prūsijos. Ji kasdien, kas valanda vyksta Vokietijoje, Australijoje, Šiaurės Amerikoje ir visur, kur nors vienas krašto išeivis yra gyvas ir nepraranda ryšio su tėviškių kraštu. Apie tai mūsų kraštiečiai gali daug pasakyti, parodyti, bet jie yra begalo kuklūs, nors kasdien eina tą garbingą sargybą dėl istorinės Prūsijos: remia lietuviškas mokyklas, mokytojus, moksleivius, draugijų siekius pažinti tėvų kultūrą ir kraštą. Kartais jų drąstiškai pasiteiraujama: „O kam Jums visa tai, kokia asmeninė nauda?” Gal tik mintyse kraštiečiai atsako: „O kas jei ne mes tai turime ir galime atlikti. Pelnas – tėviškos grožis, žmonių džiaugsmas, tradicijų ir kultūros išlaikymas, paveldo apsauga”.

Žinoma, daug vilčių buvome sudėję ir į Lietuvoje organizuotą ar asmeninį veikimą nepriklausomos valstybės sąlygomis. Bet ir šiandien vis dar lieka neišnaudotos veikimo kryptys, nes gyvybiškai stinga pasirengusių ir laisvas rankas nuo asmeninių rūpesčių turinčių žmonių, valstybės pakankamai dėmesio.

Nepakankamai informuojame visuomenę ir valstybę apie savo veiklą ir rūpimus klausimus. Stinga gausesnės savosios inteligentijos, o ir susiklausymo, akcentuoto veikimo. Puikūs ir nepamirštami kasmetiniai didieji lietuvininkų bendrijos „Mažoji Lietuva” susiejimai. Į juos atvyksta ir kitų kraštiečių sąjūdžių žmonės – einame vieni pas kitus, nes esame vieno krašto tradicijų ir kultūros, protestantiškojo tikėjimo vaikai. Su džiaugsmo ašaromis apsikabiname iš svečių kraštų atvykusius artimuosius, bičiulius ir prietelius.

Žinoma, susiejimus ir visus sambūrius reikia dar geriau parengti. Pagelbėtų ne akademinis, bet paprastas dainynas ir gyvas dainavimas, šokiai, vaidybos ir chorų rateliai, juostų audimas ir rūbų siuvimas, valgių gamtinio atgaivintos tradicijos. Taigi, kalbos ir tarmės, tradicijų ir papročių užrašymas, manau, gali prasidėti sambūriu metu, peraugti į kraštiečių kultūros savaites, vaikų, jaunimo, suaugusiųjų stovyklas, seminarus. Nieko naujo nebereikia atrasti – mokytojas ir mąstytojas Vi-

Šiandien vis dar lieka neišnaudotos veikimo kryptys, nes gyvybiškai stinga pasirengusių ir laisvas rankas nuo asmeninių rūpesčių turinčių žmonių.

lius Storosta-Vydūnas ir jo laikų bendraminčiai visa tai jau buvo panaudoję XIX pabaigos ir XX a. pradžios tautiniame sambūryje. Nepamirškime ir eikime tuo taku į priekį. Turime gerų pavyzdžių, nes jau rengiame šiuipinio šventes, Martyno dieną ir kita. Reikia, kad šie renginiai taptų ne tik mūsų žmonių, bet ir miesto, krašto šventėmis, kad papročiai ir tradicijos pasiektų naujakurių širdis ir protus.

Žinoma, turi būti valstybinė programa – tradicijų ir paveldo įprasminimo komisija, kuri parengtų specialią, sakyčiau, ypatingą programą su valstybiniu finansavimu ir akademinės visuomenės, kultūrininkų kasdienes kvalifikuota talka. Tarpukario Kauno valstybinė politika ir parama pristigo laiko Klaipėdos krašto natūraliam prisiglaudimui prie Motinos Lietuvos.

Apie tai atvirai pasisakė ne vienas mūsų kraštiečių. Dr. Martynas Ansysas knygoje *Kova dėl Klaipėdos: atsiminimai* tiesiog apgailestavo, kad prasidėjęs pažinimo, bendrystės, jungimosi procesas pristigo tik laiko, jis nutrūko 1939-ųjų kovo mėnesį. Deja, jis niekaip negali atgauti tikrosios dvasios ir po 1990-ųjų kovo.

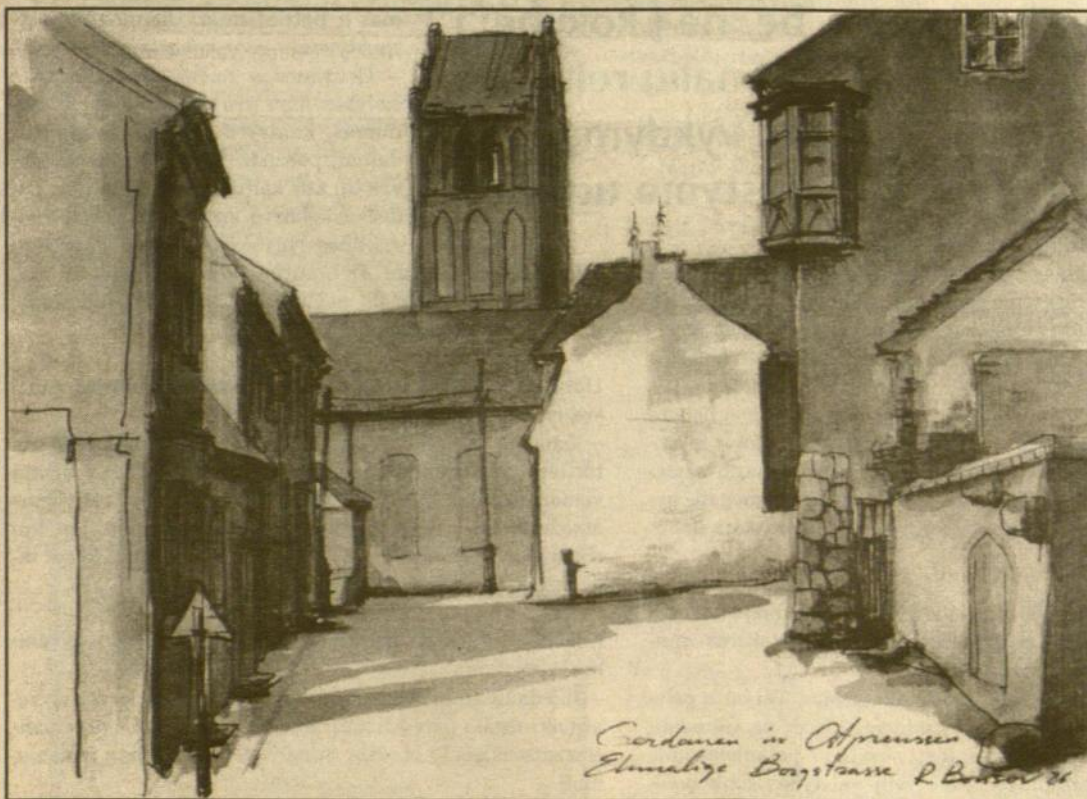
Garbė tiems Lietuvos valstybės vyrams, kurie į Lietuvos Valstybės Tarybą Kaune 1920 m. kovo 20 d. kooptavo net keturis krašto atstovus, telkė ir rėmė lietuvių kultūros, mokyklų, muziejų ir kitas draugijas (apie tai plačiau žiūr. J. Šerno sudarytoje knygoje *Kovo 20 diena: Mažosios Lietuvos prisiglaudimui paminėti*, Kaunas, 1921). Šiandien niekaip negali pasidžiaugti atkurtos demokratijos vaisiais, nes Lietuvos Respublikos Seime nesame atstovaujami. Gal tautinės mažumos ir prisismelkia, bet etnokultūrinės kraštiečių pajėgos, deja, ne.

Mažosios Lietuvos akademija

Matant nepakankamą valstybinį rūpinimąsi gyvu ir medžiaginiu etnokultūros paveldu, lietuvininkų susiejime Šilutėje (2003 m.) inicijavau Mažosios Lietuvos akademijos įkūrimą. Tokiam reikalui prieš dešimtmetį (1993 m.) jau buvau pasirašęs programinius apmatius, organizacinę struktūrą, leidybinės veiklos kryptis, bet vis nemačiau, kas ir kaip galėtų tokios veiklos imtis, o taipgi vis dar buvo vilčių, kad akademinė bendruomenė esmingiau žengs šia linkme. Susiejimo metu kreipiausi į prof. Audronę Kaukienę, prašydamas sutikimo imtis ir šios priedermės. Manau, kad yra pakankamai realūs pamatai vystyti šį akademinį sąjūdį, bet jam reikia nuolatinės paramos iš valstybės ir visuomenės.

Mažosios Lietuvos stebėsenos (MLS) grupė

Tuo pat metu (2003 m. Šilutė) su apgailestavimu prasitariau ir apie visuomeninio – politinio krašto gyventojų atstovavimo, teisių įgyvendinimo būtinumą. Atkreipiau dėmesį į sumenkėjusią, vienusišką vilnišką Mažosios Lietuvos reikalų tarybos veiklą ir siūliau kurti ne kur kitur, o vietoje Klaipėdos krašto tarybą, kurioje būtų atstovaujami senieji krašto gyventojai, kurie patys imtųsi kelti bei deleguoti klausimus Lietuvos valdžios vyrams ir moterims. Jau anksčiau buvome suskatę ir atviru laišku spaudoje akinę vieni kitus suvienyti visas kraštiečių pastangas, pasirašant Santaros aktą dėl bendro veikimo, siekiant pakeisti padėtį mūsų tėviškių krašte. Ir Viktoras Petrakis (Lietuvininkų bendrijos „Mažoji Lietuva” šeimeio pirmininkas), ir Magdalena Piklapis (Klaipėdos

Romanas Borisovas. „Girdava. Senoji Bergstrasse”. 1986 m.

Nukelta į 8 psl.

PRŪSIJA

Atkelta iš 7 psl.

vokiečių bendrijos pirmininkė) pritarė tokiam dokumentui, bet tuo metu pristigo tolimesnio konkretaus veikimo. Ir šiemet Šilutėje vykusiame susijime kraštiečiai M. Piklaps tai priminė kaip tolimesnio bendradarbiavimo krašto ir jo žmonių labai galimybę.

Manau, kad grynai lietuviška Mažosios Lietuvos stebėsenos (MLS) grupė taipgi gali veikti. Steigiamajame pasitarime, kuriame (Vilnius, 2004 m.) dalyvavo dr. Martynas Purvinas, teisininkas Kęstutis Milkeraitis ir pranešimo autorius, buvo nutarta vykdyti nuolatinį Mažosios Lietuvos paveldo padėties, jo saugojimo monitoringą (stebėjimą). Į grupės veiklą atsiliepė kviesti kraštiečiai. Jai pritarė pirmasis Lietuvininkų bendrijos „Mažoji Lietuva“ seimelio pirmininkas V. Petraitis. Kiek kitaip sureagavo šiandieninė bendrijos vadovė dr. Silva Pocyte. Manau, kad nepakako MLS veiklos paaiškinimo. Kaip ir kitais atvejais, vis pristingama gilesnės diskusijos, apsikeitimo skirtingomis nuomonėmis. Esame pasklidę ir atitolę Lietuvoje. Todėl nuolatos tenka kartoti sau ir visiems, kad reikia sugrįžti, telktis, vienyti. Tėviškių kraštas laukia savo vaikų.

Istorinės Prūsijos lyga

Galiausiai kyla reikalas telkti ir platesnį kraštiečių sąjūdį ne tik lietuvininkų ir krašto vokiečių tarpe čia tėvynėje, bet ir Vokietijoje, Šiaurės Amerikoje, Australijoje, kitur.

Tam gali pasitarnauti Istorinės Prūsijos Lyga (IPL). Tokia organizacija leis susitelkti ne tik etnokultūrinių sambūrių dalyviams, jų vadovams, bet sudarys galimybę visuomeniniam – politiniam veikimui.

Mes visi – ir lietuviai, ir vokiečiai – galime išsaugoti savo strateginius ketinimus, bet jau šiandien reikia atlikti bendrojo pobūdžio „namų darbus“, kurie gali turėti įtakos tiek Lietuvos, tiek ir užsienio bei ateities perspektyvai. Jie reikalingi akcentuoti pristatyti Lietuvoje, Vokietijoje, o taipgi europinėse organizacijose, II pasaulinio karo taikos signatarų valstybėse.

Baigiamosios pastabos ir išvados

1. Istorinė Prūsija – totalinio ir nuosekliai parengto etninio valymo, fizinio griovimo ir naikimo, civilizacijos griūties kraštas.

2. Siekti tarptautinio, pirmiausiai valstybių Berlyno (Potsdamo) konferencijos nutarimų signatarių, pripažinimo dėl įvykusio karinio nusikaltimo prieš civilius gyventojus ir krašto kultūrą;

3. Tirti ir sudaryti galimybę istorinės Prūsijos piliečiams, jų palikuonims turėti tėvynę, atgauti iš tėvų pagrobą ir neteisėtai nusavintą turtą;

4. Sudaryti komisiją ir ypatingąją istorinės Prūsijos tradicijų ir paveldo įprasminimo programą, kurią remtų valstybės, visuomeninės organizacijos, dalyvautų akademinė bei kita kultūrinė, pilietinė visuomenė;

5. Pakviesti ištremtuosius ir kitaip prievarta išvietintus istorinės Prūsijos vaikus sugrįžti namo, dalyvauti tėviškės atkūrimo darbuose.

Projektai, sumanymai

Istorinės Prūsijos fondas (lešų paieška, kaupimas, investicijos);

Istorinės Prūsijos įgaliotiniai (teisinė veikla ir pagalba);

Krašto istorijos, kultūros, gyvenamosios pažinimo studijos, stovyklos, rezervatai;

Landšafto ir architektūros stebėseną, krašto statinių kartotinių projektų, statybinių medžiagų, priemonių albumai, palanki tradicinės statybos kreditų politika.

Turėkime vilties, kad ilgainiui sąvokos, knygų serijos, pavienės knygos, dramos kūriniai, kaip antai – *Išeinantys Rytprūsiai*, *Lietuvininkai kalbėjo, kalba, bet nebekele, Perskeltas Prūsijos dangus*, *Prūsijos ap-raudojimas*.

Jie gali ir turi užleisti vietą naujiems, viltingiems sumanymams ir jų vardams bei darbams: „Sugrįžanti Prūsija“, „Istorinės Prūsijos vaikai

Romanas Borisovas. „Apleistas dvaras“. 2002 m.

kalbėjo, kalba ir kalbės“, „Giedras „Oracijos, giesmės, herojiškos dainos Prūsijos dangus, žydinti žemė“, Prūsijai“. ♦

„Baltosios anketos“ klausimus atsako

Lietuvos laisvosios rinkos instituto viceprezidentė Guoda Steponavičienė.

Kokią Lietuvą norėtumėte matyti po šimto metų? Kokie visuomeninės raidos principai (ar įstatymai) galėtų padėti to pasiekti?

– Norėčiau matyti Lietuvą, kurioje gyvenantys žmonės nėra prasigėrę, nėra masiškai apimti depresijos ir laukiantys malonių (pinigų, rūpesčio ir pan.) iš valdžios. Kurioje gyvenantys žmonės moka branginti gyvenimą ir džiaugtis juo ir jo pakilimuose, ir nuokalnėse.

Ar jaučiatės esąs Lietuvos bendruomenės narys? Ar galėtumėt su pasididžiavimu ištarti – „Aš esu lietuvis ir tuo labai didžiuojusi“ ir kodėl?

– Jaučiuosi. Esu lietuvi ir tuo didžiuojusi taip pat, kaip esu žmogus ir tuo didžiuojusi. Visos tautos yra vertos, kad jos žmonės savo tautybe didžiuotųsi, nesvarbu, kad kažkas iš tautiečių kažkada elgėsi negarbingai.

Ar jus tenkina Lietuvos valstybės kultūros politika? Kas joje, jūsų nuomone, keistina?

– Su kultūros politika nesusiduriu (ir stengiuosi nesusidurti), tik su kultūra. O kultūra Lietuvoje yra visokios – gali pasirinkti. Ir tas džiugina.

Ar jus tenkina Lietuvos valstybės švietimo politika? Kas joje, jūsų nuomone, keistina?

– Švietimo politika Lietuvoje aiškiai orientuota į kiekybę, ne į kokybę; į formalių reikalavimų vykdymą, o ne mąstymo ugdymą. Labiausiai švietimo politikoje manęs netenkina nepagarba asmenybei, su kuria susiduria dalis mokinių, dar didesnė dalis studentų ir dauguma akademinio rato žmonių. Švietimo sistema yra tokia suvalstybinta ir „suadministruota“, kad joje nebėra vietos mokytojų. Natūralu, kad tuomet nėra vietos ir mokiniui. Švietimas iš valdiško rūpesčio turėtų tapti asmeniniu ir šeimos rūpesčiu. Tai yra per svarbus žmogaus gyvenimo aspektas, kad būtų formuojamas dekretais ir nutarimais.

Kokių permainų Lietuvos Valstybės strategijoje reikėtų pageidauti, norint susigrąžinti masiškai į Vakarus emigruojančią jaunąją Lietuvą?

– Visų pirma minėtosi švietimo reformos. Tai būtų prielaida atsirasti kokybiškoms studijoms Lietuvoje. Geresnių verslo sąlygų – patiems pradėti verslą ar palankesnėmis sąlygomis parsisamdyti. Efektyvių valstybės funkcijų – kad nesijaustum prašytojas valdiškuose namuose, o klientas... Kita vertus, ieškoti laimės svetur yra žmogiškas, ne

tik tradiciškai lietuviškas projektas. Ir negali sakyti, kad nesėkmingas.

Lietuva dažnai įvardijama, kaip šalis, pirmaujanti pagal savižudybių skaičių. Kodėl taip yra ir ką daryti, kad būtų kitaip?

– Priežasčių gali būti aibė. Aišku viena – tos priežastys nėra iš materialųjų (ekonominių, politinių). Jos yra iš dvasinės sferos, kylančios iš tikėjimo trūkumo.

Ar jus tenkina tai, kaip Lietuva suvokia ir pateikia save žiniasklaidoje ir televizijoje?

– Lietuvą žiniasklaidoje pateikia joje gyvenantys žmonės. Vieni tai daro vykusiai, kiti ne. Oficialiųjų institucijų pateikiamas Lietuvos įvaizdis taip pat nėra vienalytis: yra tekę matyti ir labai sėkmingų, ir nevykusių pavyzdžių.

Kokios lietuvių nacionalinės savybės jums atrodo gražiausios, o kokios ne? Lietuvos žmonių moralė, sąmoningumas ir patriotizmas: diagnozė ir perspektyvos.

– Gražiausios nacionalinės lietuvių savybės man yra darbštumas, sumanumas, kantrybė, jautrumas gamtai, dainai, poezijai. Negražiausia savybė yra ta, kur kalbama apie kaimyno padvėsusią karvę, sudegusį kioskelį ir visuotinės lygybės troškimą. Paprastai

tai vadinama pavydu. Dėl tautinio sąmoningumo tai manau, kad visavertis jis negali būti be asmeninio sąmoningumo. O jo, žinia, norėtusi daugiau.

Lietuvos kultūros, istorijos ar visuomenės veikėjas, kuris yra jums autoritetas? Ir kodėl?

– Visuomenės veikėjai dažnai būna mitologizuoti. Man autoritetai yra drąsūs žmonės, nesvarbu ar jie būtų žinomi visuomenėje, ar ne. Tie, kurie drįsta elgtis taip, kaip jiems atrodo teisinga – net jei visuomenė juos smerkia. Tie, kurie drįsta turėti svajonę. Tie, kurie drįsta gyventi net ir tada, kai atrodo, jog jokios prasmės tame nėra.

Kokiais moraliniais principais vadovaujatės savo gyvenime?

– Juo daugiau principų, tuo sunkiau jų laikytis, nes gyvenimas mėgsta pateikti kaip siurprizą į principus netelpančias situacijas. Labiausia stengiuosi nežeisti kitų ir nemeuoti.

Paruošė

Vytautas V. Landsbergis